

ปัญหากฎหมายเกี่ยวกับการคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล: ศึกษากรณี สิทธิของเจ้าของข้อมูลส่วนบุคคล¹

เสกสรรค์ ศุภะกุล²

ในยุคปัจจุบันที่เทคโนโลยีการติดต่อสื่อสาร มีความเจริญก้าวหน้า ทำให้การเก็บรวบรวม ใช้ หรือเปิดเผย “ข้อมูลส่วนบุคคล” ซึ่งถือเป็นสิทธิสำคัญประการหนึ่งที่ได้รับการคุ้มครองตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 สามารถทำได้โดยง่าย สะดวกและรวดเร็ว จึงก่อให้เกิดปัญหาการล่วงละเมิดสิทธิความเป็นส่วนตัวของข้อมูลส่วนบุคคลเป็นจำนวนมาก จนสร้างความเดือดร้อนรำคาญ หรือความเสียหายหรือส่งผลกระทบต่อสิทธิของเจ้าของข้อมูลส่วนบุคคล ด้วยเหตุนี้จึงได้มีการตรากฎหมายว่าด้วยการคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคลที่เป็นหลักการทั่วไปขึ้น คือ พระราชบัญญัติคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล พ.ศ. 2562 เพื่อกำหนดหลักเกณฑ์ กลไก หรือมาตรการกำกับดูแลเกี่ยวกับการให้ความคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคลที่เป็นหลักการทั่วไป ทั้งนี้การค้นคว้าอิสระ ปัญหากฎหมายเกี่ยวกับการคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล ศึกษากรณีสิทธิของเจ้าของข้อมูลส่วนบุคคล มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความหมาย แนวคิด ทฤษฎี ความเป็นมาเกี่ยวกับข้อมูลส่วนบุคคลและแนวคิดเกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธิของเจ้าของข้อมูลส่วนบุคคล กฎหมายที่เกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธิของเจ้าของข้อมูลส่วนบุคคล ตลอดจนวิเคราะห์ปัญหาที่เกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธิของเจ้าของข้อมูลส่วนบุคคลและเสนอแนะแนวทางการแก้ไขปัญหาที่เกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธิของเจ้าของข้อมูลส่วนบุคคล ให้มีความเหมาะสมและครอบคลุมยิ่งขึ้นต่อไป

จากการค้นคว้าอิสระในครั้งนี้ทำให้ทราบว่าปัญหากฎหมายเกี่ยวกับคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล กรณีสิทธิของเจ้าของข้อมูลส่วนบุคคล ตามพระราชบัญญัติคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล พ.ศ. 2562 นั้น ยังไม่เหมาะสมและไม่ครอบคลุมอยู่หลายประการ จึงขอกล่าวถึงประเด็นปัญหาดังต่อไปนี้

ประเด็นปัญหาที่หนึ่ง ปัญหาเกี่ยวกับการคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคลของผู้ถึงแก่กรรมภายใต้ มาตรา 6 แห่งพระราชบัญญัติคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล พ.ศ. 2562 ซึ่งได้บัญญัติ นิยาม “ข้อมูลส่วนบุคคล” หมายความว่า ข้อมูลเกี่ยวกับบุคคลซึ่งทำให้สามารถระบุตัวบุคคลนั้นได้ไม่ว่าทางตรงหรือทางอ้อม แต่ไม่รวมถึงข้อมูลของผู้ถึงแก่กรรมโดยเฉพาะทำให้ข้อมูลส่วนบุคคลของผู้ถึงแก่กรรมไม่ได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายจึงเกิดปัญหาการล่วงละเมิดข้อมูลส่วนบุคคลของผู้ถึงแก่กรรมขึ้น ดังเช่น

¹บทความนี้เรียบเรียงจากการค้นคว้าอิสระ เรื่อง ปัญหากฎหมายเกี่ยวกับการคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล : ศึกษากรณีสิทธิของเจ้าของข้อมูลส่วนบุคคล โดยมีอาจารย์ที่ปรึกษา คือ รองศาสตราจารย์ประเสริฐ ตั่นศิริ และคณะกรรมการสอบ คือ รองศาสตราจารย์ ดร.พันธ์เทพ วิฑิตอนันต์ และรองศาสตราจารย์ ดร.ปวิศร เลิศธรรมเทวี.

²นักศึกษาระดับปริญญาโท หลักสูตรนิติศาสตรมหาบัณฑิต (สาขาวิทยบริการเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดพังงา) คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

กรณีของ “Si Quey” ซิอูย แซ่เอ็ง (มนุษย์กินคน) ซึ่งถูกนำมาจัดแสดงเพื่อเป็นประโยชน์แก่การเรียนรู้ของสาธารณชนทางด้านนิติเวชศาสตร์นั้นคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนซึ่งเป็นองค์กรอิสระตามรัฐธรรมนูญมีหน้าที่และอำนาจในการตรวจสอบเกี่ยวกับการละเมิดสิทธิมนุษยชนในประเทศไทยได้มีมติแล้วว่า กรณีดังกล่าว นอกจากเป็นการละเมิดข้อมูลส่วนบุคคลของผู้ถึงแก่กรรมแล้ว ยังถือเป็นการละเมิดต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์อันเป็นรากฐานของสิทธิต่าง ๆ เช่น สิทธิความเป็นอยู่ส่วนตัว ชื่อเสียง เกียรติยศ และครอบครัว รวมถึงข้อมูลส่วนบุคคลซึ่งได้รับการรับรองคุ้มครองตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 และสิทธิดังกล่าวไม่ได้สะดุดหยุดลงไปพร้อมกับความตายแต่อย่างใด ตลอดจนประมวลกฎหมายอาญาในความผิดเกี่ยวกับศพ ยังมีบทบัญญัติซึ่งให้การรับรองและคุ้มครองศพ ชื่อเสียงและเกียรติยศของผู้ที่เสียชีวิตหรือผู้ถึงแก่กรรมอีกด้วย อีกทั้งพระราชบัญญัติข้อมูลข่าวสารของทางราชการ พ.ศ. 2540 ซึ่งถือเป็นกฎหมายเดียวในประเทศไทยที่ได้บัญญัติให้การรับรองคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคลของผู้ถึงแก่กรรมไว้โดยชัดแจ้ง แต่กลับมีผลรับรองคุ้มครองเฉพาะข้อมูลส่วนบุคคลของผู้ถึงแก่กรรมซึ่งอยู่ภายใต้การควบคุมดูแลของหน่วยงานรัฐเท่านั้น มิได้ครอบคลุมไปถึงการเก็บรวบรวม ใช้ หรือเปิดเผยข้อมูลส่วนบุคคลของผู้ถึงแก่กรรมของภาคเอกชน ประกอบกับเมื่อเกิดการละเมิดหรือฝ่าฝืนต่อข้อมูลส่วนบุคคลของผู้ถึงแก่กรรมขึ้นแล้ว ก็ยังไม่มีกฎหมายใดได้ให้อำนาจหน้าที่ทนายหรือบุคคลในครอบครัวของผู้ถึงแก่กรรมได้ใช้สิทธิเรียกร้อง แก้อภัย หรือเยียวยาความเสียหายหรือผลกระทบที่ได้รับแทนในฐานะตัวแทนเจ้าของข้อมูลส่วนบุคคลอีกด้วย

ประเด็นปัญหาที่สอง เกิดจากการเก็บรวบรวม ใช้ หรือเปิดเผยข้อมูลส่วนบุคคลภายใต้การดำเนินงานของหน่วยงานภาครัฐซึ่งมีหน้าที่และอำนาจในการตรวจสอบและจับกุมผู้ต้องหาหรือจำเลยตามหมายจับระหว่างพิจารณาคดีของศาล ซึ่งถือเป็นการดำเนินงานของเจ้าหน้าที่ในการดำเนินงานตามกระบวนการยุติธรรมทางอาญา ซึ่งไม่อยู่ภายใต้บังคับมาตรา 4 แห่งพระราชบัญญัติคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล พ.ศ. 2562 ด้วยเหตุดังกล่าวข้างต้นทำให้หน่วยงานของรัฐซึ่งมีส่วนเกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรมทางอาญาสามารถดำเนินการเก็บรวบรวม ใช้ หรือเปิดเผยข้อมูลส่วนบุคคลของผู้ต้องหาหรือจำเลยตามหมายจับระหว่างพิจารณาคดีของศาล เช่น เลขบัตรประจำตัวประชาชน ชื่อตัวและชื่อสกุลเลขหนังสือเดินทาง ที่อยู่ เป็นต้น ได้โดยไม่ต้องได้รับความยินยอมจากเจ้าของข้อมูลส่วนบุคคลก่อนหรือในขณะนั้น ตามหลักการคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคลทั่วไปจึงถือเป็นการละเมิดต่อข้อมูลส่วนบุคคลของผู้ต้องหาหรือจำเลยตามหมายจับระหว่างพิจารณาคดีของศาลในฐานะเจ้าของข้อมูลส่วนบุคคล ประกอบกับการเก็บรวบรวม ใช้ หรือเปิดเผยข้อมูลส่วนบุคคลของผู้ต้องหาหรือจำเลยตามหมายจับระหว่างพิจารณาคดีของศาลในบางกรณีนั้นอาจไม่มีความจำเป็น ด้วยเหตุเช่น หมายจับสิ้นสุดผลด้วยเหตุแห่งการจับ การกระทำความผิดอาญาดังกล่าวขาดอายุความ หรือศาลซึ่งออกหมายนั้นได้เพิกถอนหมายกั้นนั้นส่งผลกระทบต่อผู้ต้องหาหรือจำเลยในฐานะเจ้าของข้อมูลส่วนบุคคลได้ สำนักงานศาลยุติธรรมในฐานะผู้ควบคุมข้อมูลส่วนบุคคลจะต้องดำเนินการลบหรือทำลายข้อมูลส่วนบุคคลเมื่อพ้นระยะเวลาการเก็บรักษาหรือที่ไม่เกี่ยวข้องหรือเกินความจำเป็นตามวัตถุประสงค์ในการเก็บรวบรวมข้อมูลส่วนบุคคลนั้นโดยทันทีและสำนักงาน

ตรวจคนเข้าเมืองในฐานะผู้ประมวลผลข้อมูลส่วนบุคคลซึ่งดำเนินการเกี่ยวกับการเก็บรวบรวม ใช้ หรือเปิดเผยข้อมูลส่วนบุคคลภายใต้คำสั่งหรือเป็นการกระทำแทนภายใต้อำนาจและหน้าที่ผู้ควบคุมข้อมูลส่วนบุคคล ก็ย่อมต้องปฏิบัติเช่นเดียวกันกับผู้ควบคุมข้อมูลส่วนบุคคล เพื่อเป็นการป้องกันไม่ให้เกิดผลกระทบจากการเก็บรวบรวมข้อมูลเกินความจำเป็น ใช้อย่างไม่จำกัดและเปิดเผยอย่างไม่เหมาะสม ซึ่งก่อให้เกิดความเสียหายและส่งผลกระทบต่อผู้ต้องหาหรือจำเลยตามหมายจับระหว่างพิจารณาคดีของศาล ในฐานะเจ้าของข้อมูลส่วนบุคคล จึงมีความจำเป็นต้องแก้ไขบทบัญญัติแห่งพระราชบัญญัติคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล พ.ศ. 2562 ให้รับรองคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคลของผู้ต้องหาหรือจำเลยตามหมายจับระหว่างพิจารณาคดีของศาลให้มีความเหมาะสมและครอบคลุมยิ่งขึ้นต่อไป

ประเด็นปัญหาที่สาม กล่าวคือ เมื่อเกิดปัญหาการละเมิดสิทธิของเจ้าของข้อมูลส่วนบุคคล เกิดขึ้นแล้วหรือเป็นกรณีที่เจ้าของข้อมูลส่วนบุคคลพบเห็นหรือทราบว่าผู้ควบคุมข้อมูลส่วนบุคคลหรือผู้ประมวลผลข้อมูลส่วนบุคคล ตลอดจนผู้มีส่วนเกี่ยวข้องฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตามกฎหมายคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคลซึ่งเกี่ยวกับการดำเนินการเก็บรวบรวม ใช้ หรือเปิดเผยข้อมูลส่วนบุคคล อันอาจก่อให้เกิดความเดือดร้อนเสียหายหรือผลกระทบต่อสิทธิเจ้าของข้อมูลส่วนบุคคล กฎหมายได้ให้สิทธิแก่เจ้าของข้อมูลส่วนบุคคลในการร้องเรียนต่อสำนักงานคณะกรรมการคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล ตามข้อ 8 แห่งระเบียบคณะกรรมการคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล ว่าด้วยการยื่นการไม่รับเรื่อง การยุติเรื่อง การพิจารณา และระยะเวลาในการพิจารณาคำร้องเรียน พ.ศ. 2565 โดยมีเงื่อนไขสำคัญประการหนึ่งว่า “คำร้องเรียนที่ยื่นต่อสำนักงานคณะกรรมการคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล” ต้องมีรายละเอียดความเดือดร้อนเสียหายหรือผลกระทบต่อผู้ร้องเรียน” และหากเจ้าของข้อมูลส่วนบุคคลไม่สามารถยื่นคำร้องเรียนที่มีรายละเอียดความเดือดร้อนเสียหายหรือผลกระทบต่อผู้ร้องเรียน ได้อาจส่งผลให้ไม่ได้รับการพิจารณาจากคณะกรรมการผู้เชี่ยวชาญตาม ข้อ 9 แห่งระเบียบคณะกรรมการคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล ว่าด้วยการยื่น การไม่รับเรื่อง การยุติเรื่อง การพิจารณา และระยะเวลาในการพิจารณาคำร้องเรียน พ.ศ. 2565 จึงอาจตีความได้ว่า สิทธิของเจ้าของข้อมูลส่วนบุคคลในการยื่นคำร้องเรียนต่อสำนักงานคณะกรรมการคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคลนั้น จะเกิดขึ้นต่อเมื่อต้องได้รับความเดือดร้อนเสียหายหรือผลกระทบก่อนแล้วเท่านั้น และด้วยเหตุดังกล่าวอาจส่งผลให้เจ้าของข้อมูลส่วนบุคคลที่พบเจอการไม่ปฏิบัติตามกฎหมายคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคลโดยประการที่น่าจะก่อให้เกิดความเสียหายหรือผลกระทบในเชิงลบนั้น ยังไม่อาจใช้สิทธิตามกฎหมายได้ ซึ่งกรณีนี้อาจก่อให้เกิดปัญหาในการบังคับใช้กฎหมายคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล ซึ่งอาจเป็นการจำกัดสิทธิของเจ้าของข้อมูลส่วนบุคคลที่ขัดต่อกฎหมายคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคลซึ่งเป็นกฎหมายแม่บทได้ จึงจำเป็นต้องแก้ไขระเบียบคณะกรรมการคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล ว่าด้วยการยื่น การไม่รับเรื่อง การยุติเรื่อง การพิจารณา และระยะเวลาในการพิจารณาคำร้องเรียน พ.ศ. 2565 ให้สอดคล้องกับการพระราชบัญญัติคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคลต่อไป

เมื่อพิจารณาถึงสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นจากการบังคับใช้กฎหมายเกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธิของเจ้าของข้อมูลส่วนบุคคลแล้ว ควรมีการแก้ไขเพิ่มเติมบทบัญญัติของพระราชบัญญัติคุ้มครองข้อมูล

ส่วนบุคคล พ.ศ. 2562 และระเบียบคณะกรรมการคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล ว่าด้วยการยื่นการไม่รับเรื่อง การยุติเรื่อง การพิจารณา และระยะเวลาในการพิจารณาคำร้องเรียน พ.ศ. 2565 จึงขอเสนอแนะแนวทางในการแก้ไข ดังนี้

1. ควรมีการแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล พ.ศ. 2562 ในส่วนของคำนิยาม “ข้อมูลส่วนบุคคล” มาตรา 6 รวมถึงเพิ่มเติมคำนิยาม “เจ้าของข้อมูลส่วนบุคคล” เพื่อให้คุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคลของผู้ถึงแก่กรรม และเพื่อเปิดโอกาสให้ทายาทหรือคู่สมรสของผู้ถึงแก่กรรมได้ใช้สิทธิต่าง ๆ แทนผู้ถึงแก่กรรมในฐานะเจ้าของข้อมูลส่วนบุคคลเพื่อเป็นการปกป้องข้อมูลส่วนบุคคลของผู้ถึงแก่กรรมได้ดังนี้

1.1 มาตรา 6 ในพระราชบัญญัตินี้

1.1.1 “ข้อมูลส่วนบุคคล” หมายความว่า ข้อมูลเกี่ยวกับบุคคลซึ่งทำให้สามารถระบุตัวบุคคลนั้น ได้ไม่ว่าทางตรงหรือทางอ้อม และให้หมายความรวมถึงข้อมูลส่วนบุคคลของผู้ถึงแก่กรรมด้วย

1.1.2 “เจ้าของข้อมูลส่วนบุคคล” หมายความว่า บุคคลธรรมดาที่ข้อมูลไม่ว่าทางตรงหรือทางอ้อมสามารถระบุตัวตนได้หรือทายาทหรือคู่สมรสของผู้ถึงแก่กรรม ในกรณีเจ้าของข้อมูลส่วนบุคคลถึงแก่กรรมแล้ว

2. ควรมีการแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล พ.ศ. 2562 มาตรา 4 วรรคสาม โดยกำหนดให้ผู้ควบคุมข้อมูลส่วนบุคคลซึ่งดำเนินงานตามกระบวนการยุติธรรมทางอาญาในส่วนที่เกี่ยวกับการเก็บรวบรวม ใช้ หรือเปิดเผยข้อมูลส่วนบุคคลของผู้ต้องหาหรือจำเลยตามหมายจับระหว่างพิจารณาคดีของศาลอยู่ภายใต้บังคับบทบัญญัติแห่งพระราชบัญญัตินี้ เพื่อเป็นการแก้ไขปัญหาการเก็บรวบรวมข้อมูลเกินความจำเป็นใช้อย่างไม่จำกัดและเปิดเผยอย่างไม่เหมาะสมของข้อมูลส่วนบุคคลของผู้ต้องหาหรือจำเลยตามหมายจับระหว่างพิจารณาคดีของศาล ดังนี้

2.1 มาตรา 4 วรรคสาม ผู้ควบคุมข้อมูลส่วนบุคคลตามวรรคหนึ่ง (2) (3) (4) (5) และ (6) และผู้ควบคุมข้อมูลส่วนบุคคลของหน่วยงานที่ได้รับยกเว้นตามที่กำหนดในพระราชกฤษฎีกาตามวรรคสอง ต้องจัดให้มีการรักษาความมั่นคงปลอดภัยของข้อมูลส่วนบุคคลให้เป็นไปตามมาตรฐานด้วย และมีหน้าที่ต้องปฏิบัติตามมาตรา 33 และมาตรา 37 แห่งพระราชบัญญัตินี้

3. ควรมีการแก้ไขเพิ่มเติมข้อ 8 (3) ระเบียบคณะกรรมการคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคลว่าด้วยการยื่นการไม่รับเรื่อง การยุติเรื่อง การพิจารณา และระยะเวลาในการพิจารณาคำร้องเรียน พ.ศ. 2565 ในส่วนของรายละเอียดและหลักฐานของคำร้องเรียนซึ่งกำหนดให้ “คำร้องเรียนที่ยื่นต่อสำนักงานคณะกรรมการคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคลต้องมีรายละเอียดความเดือดร้อนเสียหายหรือผลกระทบต่อผู้ร้องเรียน” จึงจะมีผลสมบูรณ์และได้รับการพิจารณาจากคณะกรรมการผู้เชี่ยวชาญ จึงเกิดปัญหาว่าหากเจ้าของข้อมูลส่วนบุคคลยังไม่ได้ได้รับความเดือดร้อนเสียหายหรือเพียงแต่พบเจอการไม่ปฏิบัติตามกฎหมายคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคลในประการที่น่าจะก่อให้เกิดความเสียหายหรือผลกระทบในเชิงลบได้ ก็อาจจะไม่สามารถใช้สิทธิในการยื่นคำร้องเรียนได้และไม่ได้ได้รับการพิจารณาจากคณะกรรมการผู้เชี่ยวชาญ จึงต้องแก้ไขเพิ่มเติม

ระเบียบคณะกรรมการคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคลว่าด้วยการขึ้น การไม่รับเรื่อง การยุติเรื่อง การพิจารณา และระยะเวลาในการพิจารณาคำร้องเรียน พ.ศ. 2565 ดังนี้

3.1 “ข้อ 8 (3) รายละเอียดโดยประการที่น่าจะเกิดความเดือดร้อนเสียหายหรือผลกระทบต่อผู้ร้องเรียน”

เอกสารอ้างอิง

คณาธิป ทองรวีวงศ์. คำอธิบายหลักกฎหมายคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร:

นิติธรรม, 2565.

นคร เสรีรักษ์, ณรงค์ ใจหาญ, ประสิทธิ์ ปิวาวัฒนพานิช, ศุภเกียรติ ศุภศักดิ์ศึกษากร และ

นิหานันท์ นันทศิริสรณ์. GENERAL DATA PROTECTION REGULATION ฉบับภาษาไทย.

กรุงเทพมหานคร: บริษัท พี.เพรส จำกัด, 2562.

อนุวัฒน์ งามประเสริฐกุล, พินิต ชมสวัสดิ์. “แนวทางการเตรียมความพร้อมและปัญหาทางกฎหมาย

ตามพระราชบัญญัติคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล พ.ศ. 2562.” ดุลพาห (5 สิงหาคม 2565): 32.

ลักษณะภัทร ลิ้มเทียมเจริญ. “การคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคลของบุคคลที่เสียชีวิต.” วิทยานิพนธ์

นิติศาสตรมหาบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2562.

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560.

พระราชบัญญัติคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล พ.ศ. 2562.